

POSICIONAMENT ACADÈMIC SOBRE L'EDUCACIÓ EN LÍNIA I SEMIPRESENCIAL

CREUP

Coordinadora de Representantes de
Estudiantes de Universidades Públicas

Aquest posicionament l'ha proposat i redactat en la fase d'esborrany la Comissió Executiva Ampliada de CREUP, i l'ha aprovat la seua Assemblea General el 20 de novembre del 2020, en la 68 Assemblea General Ordinària, que es va fer de forma telemàtica.

ÍNDEX

1. Introducció	2
2. Necessitat de l'aprenentatge centrat en l'estudiant	3
3. Bretxa digital	4
4. Docència	5
5. Avaluació	6
6. Garantia de la qualitat	8
7. Paper de l'estudiant a la universitat	9
8. Conclusions	11

1. Introducció

L'educació superior sempre s'ha caracteritzat per la presencialitat en totes les facetes que comprèn: classes, pràctiques, exàmens, etc. Aquest va deixar de ser l'únic model a Espanya quan –l'any 1972– es va fundar la Universitat Nacional d'Educació a Distància (UNED), caracteritzada per un model d'educació semipresencial que acostava l'educació superior a tots els nuclis poblacionals que no disposaven d'universitats. El desenvolupament tecnològic i l'extensió de l'ús d'Internet ha afavorit una educació a distància més accessible a la societat i, avui dia, la UNED és la universitat amb un nombre més gran de matriculats: més de 156.000 estudiants. A més, moltes universitats privades opten des de llavors per models de semipresencialitat.

La situació derivada de la COVID-19 ha posat el focus en l'educació telemàtica, i ha forçat una migració sense marge de maniobra de tot l'ensenyament universitari cap a entorns de docència en línia per al final del curs acadèmic 2019-2020 i models d'educació "semipresencial" per al curs acadèmic 2020-2021. Aquest fet fa destacar la necessitat de regulació i adaptació que suposa l'ensenyament virtual o semipresencial. A més, ha deixat veure que no totes les titulacions poden impartir-se en línia, ni tan sols de manera semipresencial. Per tant, cal fer un estudi de la situació d'aquestes titulacions i com s'hi pot prioritzar la presencialitat.

Precisament, la situació puntual de la COVID-19 ha evidenciat que aquests models d'educació no han tingut una supervisió a l'hora de dissenyar els plans o calcular la càrrega de treball tant de l'estudiantat com del personal docent, a més que s'hi ha produït una aplicació laxa dels mecanismes de garantia de la qualitat. Si a tot això hi sumem la bretxa digital, que genera la desconexió de l'estudiantat per condicions geogràfiques, socials o econòmiques, i la falta d'inversió en formació de metodologies digitals a la comunitat universitària, trobem una universitat ancorada en dinàmiques

del passat i que no s'ha adaptat des del punt de vista tecnològic als reptes del segle XXI.

Per tot això, la CREUP considera que cal fer una adaptació integral de tots els procediments de la universitat, tot desenvolupant una sèrie de mesures necessàries per a garantir l'accessibilitat universal a l'educació superior en un entorn semipresencial o virtual.

2. Necessitat de l'aprenentatge centrat en l'estudiant

El plantejament de la docència en línia ha d'estar basat en un **principi de flexibilitat**, en funció de quan i com estudia l'estudiantat. Per tant, la pedra angular sobre la qual s'ha d'estructurar aquest model d'educació ha de ser **l'aprenentatge centrat en l'estudiant** (ACE). Aquesta construcció de l'aprenentatge ja no sols és imprescindible en un model presencial, sinó que ha de veure's reforçada en una docència semipresencial o en línia, en la qual l'estudiantat adquireix **un rol actiu i central en la seua pròpia formació**.

Per això, tots els punts que abasta aquest posicionament giren al voltant del **paper principal** de l'estudiantat en **la participació** en la seua formació i **la presa de decisions** que hi fan referència, de manera que es garantisca que les competències adquirides i els resultats de l'aprenentatge siguin de qualitat, amb independència del model d'educació. Per tant, i amb l'objectiu que l'estudiant se senta integrat en aquest model de docència, cal prendre en consideració cinc blocs: la bretxa digital, la docència, l'avaluació, la qualitat i el paper de l'estudiant a la universitat.

3. Bretxa digital

Abordar la digitalització de la universitat i l'ús de models d'educació semipresencial o en línia requereix afrontar en primer lloc la **bretxa tecnològica i digital**, que és producte de factors socioeconòmics, i origina dificultats i desigualtats enormes entre els estudiants. La disponibilitat dels recursos tecnològics estableix els límits d'aquests models, i per això és imperatiu que aquesta bretxa s'elimine per a garantir l'accessibilitat **universal** a l'educació semipresencial o en línia.

En primer lloc, cal garantir l'accés a **internet com a dret universal**, amb una connectivitat suficient i estable que en permeta l'ús educatiu, especialment a les zones rurals. A més a més, l'accés a dispositius informàtics és fonamental, com ho és disposar d'una **infraestructura tecnològica** adequada en una mateixa unitat de convivència. No sols s'ha de tenir en compte si es té a l'abast un dispositiu determinat, sinó també si aquests dispositius són **suficients i adequats per a l'ús** a què es destinen.

També cal tenir en compte l'accés a recursos informàtics com ara **plataformes o programes específics** que assegurin l'adquisició de les competències necessàries i que estiguin a la disposició de l'estudiantat de manera **gratuïta** en qualsevol moment del procés d'aprenentatge. Això ha d'anar acompanyat d'una **formació en competències digitals**, tant del professorat com de l'estudiantat, per a garantir que sàpien fer un ús adequat d'aquestes eines.

Tot aquest disseny ha de venir amb una **adaptació** integral del sistema a **persones amb discapacitat i/o amb necessitats específiques d'ajuda a l'estudi**. Per tant, les administracions públiques han de treballar per garantir l'accessibilitat universal i la permanència en els estudis d'aquests col·lectius, tot dotant de majors recursos, infraestructures i formació les universitats i el seu personal.

4. Docència

La docència que s'imparteix de manera telemàtica o semipresencial no ha de reproduir el sistema de classes presencials; per a evitar-ho, cal que el professorat reba **formació en metodologies docents** específiques en un ambient **en línia**, que aposte **per un aprenentatge actiu i per l'ús d'eines telemàtiques**. Promovent aquesta formació en els programes d'acreditació del professorat com una motivació extra, es podria aconseguir una bona qualitat de docència, així com un reforç de la formació complementària de l'estudiantat per al mercat laboral.

Cal apostar per la **interacció entre el professorat i l'estudiantat** (no sols de manera síncrona) que contribuïska al desenvolupament de competències digitals. Una interacció correcta és clau per a assegurar l'aprenentatge i, per tant, l'adquisició de competències, per la qual cosa és necessari habilitar, tant de manera **síncrona com asíncrona**, mètodes que permeten que l'estudiantat pugui traslladar als docents els seus dubtes i inquietuds.

Els mètodes tradicionals d'ensenyament estan desfasats respecte a les metodologies d'aprenentatge actuals, per la qual cosa en la docència telemàtica no tot ha de ser purament síncron (docència en temps real mitjançant videotelefonades), sinó que cal apostar també per la **modalitat asíncrona**, tot posant a la disposició de l'estudiantat uns **recursos d'aprenentatge** (com ara l'enregistrament de les classes) que siguin clars i accessibles, i **suficients** perquè cada persona pugui configurar i adaptar el seu procés d'estudi a la seua situació individual. En aquest punt és indispensable assegurar a l'estudiantat l'accés a documentació prou ben explicada perquè puguin entendre els continguts. De la mateixa manera, les **pràctiques** s'han de fer en llocs habilitats per a garantir **l'aprenentatge**, la comprensió i l'adquisició de competències per part de l'estudiantat.

Cal preveure també la impartició de classes en forma de **classe inversa**, en les quals el coneixement s'adquireix a partir del material que facilita el docent, i que s'amplia a classe; també s'hi resolen els dubtes de l'estudiantat. **Exposicions** (tant a l'hora de preparar la presentació, com d'avaluar i corregir els companys) i classes de **problemes o casos pràctics** ajuden a assolir una comprensió correcta de la matèria i a motivar l'estudiantat davant escenaris que pot trobar en finalitzar els estudis, i ofereixen una **alternativa** a les persones que, per diverses circumstàncies, no poden disposar d'un horari de classes ordinari.

En definitiva, cal que la docència ofereixi les **eines i metodologies necessàries** perquè l'estudiant, amb independència del seu estat o condició, pugui gaudir de tots els recursos emprats en la seua educació i fer-ne ús amb la màxima facilitat i de forma proactiva.

5. Avaluació

Igual que ocorre amb la docència, és necessari redefinir el concepte i la metodologia tradicionals d'avaluació a l'hora de passar a un sistema telemàtic. L'avaluació no ha de funcionar de manera estàtica, servir tan sols com un mer tràmit per a mesurar el nivell d'aprenentatge desenvolupat per l'estudiantat, sinó que ha de ser **un sistema dinàmic i formatiu** per a conèixer en quina etapa del procés d'aprenentatge es troba l'estudiant i poder comprovar que està adquirint les competències. Amb aquest objectiu, cal apostar **per una avaluació contínua** com a peça clau del procés de Bolonya, i impulsar-ne l'aplicació en l'àmbit universitari, tot incloent **metodologies d'avaluació alternatives** com ara entrevistes, avaluacions orals o avaluacions per projectes.

L'estudiantat ha de formar part del procés d'avaluació des del principi, tot proporcionant una **retroalimentació sobre el funcionament**; cal fer-l'en partícip mitjançant la coavaluació, orientada als **resultats d'aprenentatge** i centrada en els **procediments** i no en els resultats. L'avaluació contínua ha de ser flexible però no pot suposar una **sobrecàrrega** de treball per a l'estudiant; per això és important que hi haja una coordinació real entre el professorat que garantisca un acompliment adequat per part de l'estudiantat.

En escenaris d'avaluació no presencial és útil plantejar sistemes com ara la ludificació o l'avaluació per parells. Atorga la **flexibilitat** del mitjà, atesos els horaris de l'estudiantat, reforça la transferència de coneixements i ensenya a avaluar un treball realitzat, i tot això permet una formació superior en les assignatures i la proactivitat de l'estudiantat. A més, és important que l'estudiant dispose d'una **retroacció que oriente** el seu treball, facilitada pel professorat.

Assegurar l'autoria de l'estudiant en les proves d'avaluació és tan important com garantir la proporcionalitat i el compliment de la Llei de protecció de dades en els processos d'avaluació. Prioritzar sistemes d'avaluació contínua com els descrits adés minimitza qualsevol tipus d'incidència que pugui sorgir, per la qual cosa el **debat real** ha de centrar-se en la garantia de l'adquisició **de competències** per part de l'estudiantat.

En altres paraules, en aquest entorn digital l'avaluació ha de ser disruptiva respecte a la docència presencial. Les circumstàncies de l'estudiant, així com els mitjans per a la realització de les proves, han d'adaptar-se no sols als recursos no físics, sinó també a les condicions de les persones matriculades per a assegurar una **flexibilitat en l'avaluació** alhora que es garanteix l'autoria de les proves realitzades.

6. Garantia de la qualitat

Per a poder garantir en primera instància la qualitat de l'educació en línia, cal que les **agències de qualitat** establisquen una **definició** clara i concisa de què és la **docència telemàtica**, com també de quina és la diferència entre videovigilància i vigilància en remot, ja que el context actual no distingeix entre totes dues modalitats i això dona lloc a confusió. A més, és necessari que s'establisquen **marcadors de qualitat** per a l'assegurament i l'estandardització de la docència en línia. Sovint l'estudiantat sent confusió sobre aquest tema, i cal establir unes bases sobre les quals es pugui avaluar la qualitat d'aquest tipus de docència.

Les universitats, com a entitats encarregades de la gestió dels ensenyaments i processos acadèmics, han d'establir **mecanismes** que permeten la **participació de l'estudiantat** en la supervisió i millora de l'ensenyament. En aquesta modalitat és indispensable que l'estudiant siga un agent actiu i clau per a corroborar, verificar i corregir el transcurs del pla d'estudis, com també per a millorar-lo.

Addicionalment al punt anterior, l'avaluació de la docència no ha de tenir en compte únicament els resultats acadèmics, per la qual cosa cal establir mecanismes de supervisió, a través de comissions creades a aquest efecte que prenguen en consideració les **metodologies usades** per a la docència i els **resultats de l'aprenentatge**. Entre altres aspectes, cal contemplar la facilitat d'accés a l'entorn de docència, els recursos proporcionats o el sistema d'avaluació emprat per a l'adquisició de competències.

El sector estudiantil, com a interessat principal en la millora i la qualitat dels títols, **ha de ser tingut en compte** a l'hora d'avaluar el professorat. En aquest sentit, les **enquestes d'avaluació** són importants i s'hi ha d'incentivar la participació d'aquest

sector per a obtenir la informació corresponent, cosa que en farà augmentar el pes i la importància.

Les pràctiques formatives són un element clau en l'adquisició de les competències, i la seua importància l'avalua el concepte de *aprendre fent*; són el lloc on els coneixements teòrics es complementen i s'adeqüen a un entorn pràctic com a preparació per al món laboral. Per això, cal garantir-ne sempre i arreu el **caràcter formatiu**, i també la correcta **adquisició de les competències** en un sistema en línia. És complicat fer-ne un seguiment en aquesta modalitat; no obstant això, és un aspecte que no es pot oblidar, i un esforç que s'ha de fer.

La qualitat en aquest tipus d'entorns ha de prendre en compte **la participació estudiantil** per a poder plantejar línies de millora si cal. No n'hi ha prou amb l'anàlisi estadística de les qualificacions, sinó que cal contemplar també altres aspectes com ara l'accessibilitat, l'assistència i la realització de pràctiques formatives.

7. Paper de l'estudiant a la universitat

Per a un funcionament correcte de la docència i l'avaluació en línia, es requereix una gestió que l'assegure, i sota la qual l'estudiant tinga tota la informació necessària. CREUP considera que cal fer un esforç des de quatre punts de vista: la participació de l'estudiantat, l'atenció personalitzada de l'estudiant, impulsar l'accés a la universitat i l'escenari de la mobilitat internacional.

En primer lloc, l'escenari de la modalitat no presencial requereix, per a un funcionament correcte, una **inclusió total** de l'estudiantat en **la presa de decisions**. Atesa la casuística de les sessions magistrals, cal millorar la comunicació per al seguiment i la detecció d'errors en els models d'estudis tot implementant, en la mesura que siga possible, metodologies que fomenten la **vida universitària**, així com la **representació** en formats no presencials. Ha d'eixir de la universitat plantejar tallers o activitats d'extensió universitària que satisfacen aquestes necessitats, a més de

cercar els millors sistemes que permeten una **compatibilitat laboral**, acadèmica i personal.

En segona instància, en aquesta modalitat hi ha situacions que requereixen un suport a l'estudiant des d'un enfocament molt més personalitzat, tot assegurant el finançament tant dels serveis **d'atenció psicopedagògica** com d'orientació a l'estudiant durant els estudis. De la mateixa manera, cal potenciar els **serveis telemàtics de les biblioteques** a fi d'oferir serveis essencials per a l'estudiant des del model semipresencial o en línia, o fins i tot en l'escenari presencial si cal, ja que poden donar-se escenaris en els quals la modalitat presencial no siga possible, i cal assegurar en tot cas la correcta impartició de la docència.

Com a tercer punt, no hi pot haver **barreres d'accés i permanència** a la universitat. Cal impulsar l'accessibilitat als espais universitaris a tots aquells estudiants amb dependència o amb limitacions psicomotrius que requerisquen un reforç educatiu. I en aquest punt és imperatiu detenir-se en el cas d'aquelles persones que tenen més dificultats per a accedir a la universitat. La universitat en línia és una oportunitat única per a donar accés a una formació educativa superior a aquelles persones que, per qüestions econòmiques, socials o geogràfiques, no hi poden accedir, per la qual cosa cal assegurar l'accés a l'educació superior i solucionar les bretxes esmentades.

Finalment, i sota l'escenari que ofereix el procés de Bolonya, cal portar a terme també períodes **de mobilitat** entre universitats. És per això que cal garantir unes **condicions mínimes** que assegurin l'adquisició de coneixements en altres universitats. Hi ha d'haver un marc comú en el qual tot estudiant aliè dispose de les eines i l'ajuda (tant a la seua universitat d'origen com a la de destinació) perquè la seua estada d'estudis es desenvolupe correctament.

En un entorn com aquest, tan dependent de la tecnologia, s'ha d'oferir la **màxima informació** al sector estudiantil. La informació ha de ser fàcilment accessible, i a més

cal facilitar un sentiment de pertinença a aquesta universitat. En aquest tipus de docència també hi cap la vida universitària, i s'ha de fer un esforç per a fer-la possible.

8. Conclusions

Un bon funcionament de l'educació en línia o semipresencial només es podrà aconseguir quan l'estudiantat hi **tinga un paper rellevant**. La participació estudiantil en la presa de decisions, així com en l'assegurament de la qualitat, són imprescindibles perquè es garantisca l'adquisició de competències, prenent com a base l'**aprenentatge centrat en l'estudiant**. El sistema universitari espanyol ha de deixar arrere dinàmiques obsoletes, i portar a terme una actualització i digitalització progressives de les metodologies que garantisca poder fer un ús complet de les eines informàtiques de què disposem.

Per a fer realitat aquest objectiu, cal que les administracions proporcionen un **finançament adequat** que assegure el compliment dels objectius que proposa CREUP i pose fi a la **bretxa digital** que tenim en la nostra societat. A més a més, cal proporcionar la formació i informació que calen per a l'**adaptació metodològica** i el disseny de currículums flexibles que garantiscen l'accessibilitat universal als estudis.